

Ruiner

Innholdsfortegnelse

Ruiner

Publisert 27.03.2018 av Riksantikvaren

I Norge har vi om lag 100 ruiner fra middelalderen. Sammenlignet med andre land i Europa har vi svært få byggverk i stein fra middelalderen, og dette gjør det spesielt viktig for oss å ta vare på de restene vi har. Et bevaringsprosjekt er satt i gang for å sikre at ruinene er i stadig bedre stand og at de gjøres mer tilgjengelige for publikum.

Tautra kloster i Frosta i Nord-Trøndelag ble opprettet i 1207 som et datterkloster til Lyse kloster. Klosteret på Tautra var et cistercienserkloster.
Foto: Sissel Ramstad Skoglund, Riksantikvaren

Selje kloster og helgenanlegg var et benediktinerkloster på øya Selja i Sogn og Fjordane. Anlegget omfatter ruinene etter Albanuskirken, Albanusklosteret, hagen og helgenanlegget. Foto: Inger-Marie Aicher Olsrud, Riksantikvaren

Øya Selja er knyttet til den middelalderske legenden om st. Sunniva. Dateringen er usikker, men det er et av de eldste i Norge. Foto: Ukjent

Halsnøy kloster ligger i Kvinnherad i Rogaland. I følge skriftlige kilder ble det grunnlagt av Erling Skakke i 1164. Klosteret var et augustinerkloster i middelalderen. Foto: Inger-Marie Aicher Olsrud, Riksantikvaren

TILSTAND

Ruinene er i bedre stand

Med ruiner menes her restene etter byggverk av stein eller tegl lagt i kalkmørtel fra før reformasjonen (1537). De fleste middelalderruinene er rester etter store monumenter som kirker, klostre, borger og festninger.

Gjennom studier av form, byggemåter og byggematerialer kan vi få økt kunnskap om byggverkernes funksjon, arkitektur og byggeskikk, datering, hvilken virksomhet som har foregått der og hva som har skjedd med byggverkene etter at de gikk ut av bruk.

Også mindre monumentale ruiner, som for eksempel kjellere etter gårdsbygninger, er viktige kilder til kunnskap om middelalderens samfunn og kultur. Samlet og hver for seg representerer ruinene fra middelalderen derfor uerstattelige kunnskapskilder.

De fleste ruinene i Norge har vært i dårlig stand. Derfor har Riksantikvaren satt i gang et bevaringsprosjekt for å sette i stand de viktigste ruinene. Når dette arbeidet er ferdig, vil det bare være nødvendig med jevnlig vedlikehold og skjøtsel for å sikre dem for ettertiden.

Arbeidet med å sette i stand et utvalg av kirkeruiner og ruiner etter klosteranlegg samt borg- og festningsanlegg er godt i gang. Høsten 2012 var anlegget på Sverresborg, som ligger utenfor Trondheim, ferdig istandsatt. Dermed kunne Norges eldste steinborg fra 1100-tallet framstå i ny prakt.

› Les mer om Riksantikvarens arbeid med Sverresborg (PDF)

PÅVIRKNING

Frostsprengningsskader på ruiner

Klimaforhold har stor betydning for skader av arkeologiske kulturminner som er eksponert for vær og vind. Klimaendringer kan blant annet føre til mer vegetasjon, som igjen fører til at kulturminnene gror igjen.

› Les mer om klimaendringer og kulturminner

De viktigste årsakene til at ruinene skades er likevel frostsprenging.

Murverket i middelalderens bygninger er ofte bygget som kistemur. Det vil si at det på en uregelmessig måte er fylt stein og mørtel eller sand mellom en indre og en ytre mur etter hvert som de ble bygget opp. I en ruin der tak og murverk er nedrast, står kirkemuren åpen. Vann som trenger inn i kistemuren fryser til is. Når det skjer sprenges murene i stykker.

Det er også mange ruiner som skades av vegetasjon. Hovedgrunnen er at vegetasjon lagrer fukt som utvider seg når det fryser, slik at det er fare for frostsprengningsskader.

Røtter fra større vekster som gror i eventuelt torvdekke eller i sprekker i selve murverket sprenger dette ut når røttenes volum øker.

TILTAK

Behov for konservering og skjøtsel

Konservering og skjøtsel av landets middelalderruiner er nødvendig. Med Riksantikvarens bevaringsprogram for ruiner foregår det grundig konserveringsarbeid.

Det viktigste, enkleste og billigste tiltaket for å bevare en ruin er likevel regelmessig skjøtsel og vedlikehold. Fjerning av store og små vekster og rydding av området rundt ruinen er viktige tiltak. Dette vil gjøre det enklere å se ruinen i sammenheng med landskapet rundt, samt bedre publikums opplevelse av ruinen.

Les mer om temaet: Riksantikvarens informasjonsark om skjøtsel av middelalderruiner.